

Moderskab(elser)

– Slægtsskabsøkonomier og moderfølelser i transnationalt surrogatmoderskab

AF CHARLOTTE KROLØKKE OG KAREN HVIDTFELDT MADSEN

ABSTRACT

Motherhood(s). Kinship Economies and Feelings of Motherhood in Transnational Surrogacy
Today the making of families has gone global and may involve some sort of border crossing. In this essay, we discuss the ways that transnational surrogacy is constructed in two international and well-known documentaries Google Baby (Frank 2009) and Made in India (Haimowitz and Sinha 2010). Both films employ a neoliberal ideology and frame reproduction as a do-it-yourself project in which mobile and globalized homosexual and heterosexual couples from the West go to India to fulfill their desire for parenting. We suggest that affect theoretical perspectives assist in developing nuanced analyses of the ways that reproductive desire and despair circulate to make transnational surrogacy seem like a natural choice. We conclude that parenthood, in the two documentaries, is constructed along matters of intent and desire

KEYWORDS

surrogacy, motherhood, documentaries, reproduction, Google Bay, Made in India

Charlotte Kroløkke er lektor på Syddansk Universitet og leder af det FKK-finansierede projekt (Trans)Formations of Kinship: Travelling in Search of Relatedness (KinTra). I sin forskning arbejder hun med køns-teoretiske og kulturanalytiske fortolkninger af den transnationale fertilitetsindustri, ægdonation og surrogatmoderskab.

Karen Hvidtfeldt Madsen er lektor på Syddansk Universitet og tilknyttet det FKK-finansierede projekt (Trans)Formations of Kinship: Travelling in Search of Relatedness (KinTra). Hun arbejder med kulturanalyse og -formidling og har fokus på bl.a. moderskab og familien.

Denne artikel har to dokumentarfilm som udgangspunkt. Filmene, *Google Baby* (Frank 2009) og *Made in India* (Haimowitz og Sinha 2010), handler om surrogatmødre i to forskellige dele af Indien og om intenderede forældre med forskellige (geografiske) baggrunde og personlige behov. Begge film har haft stor udbredelse, og er blevet meningsdannende i forhold til emnet. Filmene belyser både surrogatmødrenes, en ægdonors og de intenderede forældres synsvinkler og giver os derfor mulighed for en flerspektret køns- og kulturanalyse. Artiklens ambition er således at bidrage med en kultur- og kønsanalytisk tilgang til forskning i surrogatmorindustrien og vise, hvordan analyser af medieproduktioner som f.eks. dokumentarfilm kan bidrage til at nuancere forståelsen af det komplekse fænomen. Gennem dokumentarfilmens narrativer ser vi, hvordan begreber som slægtskab og familie bliver de- og rekonstrueret indenfor en neoliberal forståelsesramme, hvordan de forskellige moderroller (ægdonorer, surrogatmødre, intenderede mødre) legitimerer sig affektivt og skaber betydning og mening i deres handlinger. Vi vil i artiklen argumentere for, at de to film kan læses i forlængelse af en neoliberal rammesætning, og vi vil anvende affektteoretiske tilgange til at åbne op for en række af filmenes produktive spændinger.

I det følgende præsenterer vi først de to film og diskuterer dernæst, hvordan surrogatindustrien i filmene bliver italesat som et neoliberalt, gør-det-selv-projekt. Således udfordrer surrogatindustrien eksisterende opfattelser af såvel slægtskab, forældreskab og kønsroller samtidig med, at teknologien bliver tilpasset de gældende kulturelle normer og vaner.

:\\GOOGLE_BABY

Dokumentarfilmen *Google Baby* er produ-

ceret i 2009 af den israelske instruktør Zippi Brand Frank. I en af filmens allerførste scener ser vi en lille dreng blive forløst ved kejsersnit. Den indiske rugemor, der bliver omtalt som Mother Mary, ‘the mother of the orphans’, har tårer i øjnene, mens en lille lyshudet dreng kommer til verden. Den nyfødtes gråd og lægens glædeslatter kontrasteres af det øjeblik, hvor drengen bliver præsenteret for sin fødselsmor, og hans gråd forstummer. Fødselslægen foretager sammensyningen af åbningen i surrogatmoderens livmoder og maveskind samtidig med, at hun via sin mobiltelefon rådgiver potentielle kunder, og hun forlader fødestuen uden at se mere til hverken rugemor eller det barn, der netop er kommet til verden. Assistentens replik “I will bring the baby to the mother” afslører, at surrogatmoderen ikke er den egentlige – eller i hvert fald ikke den eneste – mor til barnet.

Således demonstrerer *Google Baby* i løbet af ganske få minutter, hvor mangfoldigt forældreskab må forstås i sammenhæng med mulighederne for transnationale fertilitetsbehandlinger. Det næste klip viser filmens gennemgående hovedperson Doron i hans hjem i Israel, hvor han stolt viser sin lille datter frem for venner og familie og gør rede for hendes tilblivelseshistorie. Doron lever i et homoseksuelt forhold og har sammen med sin partner fået barn ved hjælp af en ægdonor og en surrogatmor i USA. Hans muligheder for også at få en ‘egen’ familie portrætteres som frigørende, og selvom nationen Israel ikke spiller nogen særlig rolle i filmen, så bliver lande som Israel, USA og Indien i *Google Baby* implicit iscenesat som homo-venlige nationer. Da han møder sympati og interesse blandt andre homoseksuelle par i Israel, der dog ikke har samme økonomiske råderum, sætter Doron sig for at undersøge hvilke muligheder, der findes for at gennemføre surrogatgraviditeter med lavere omkostninger. Det er denne udforskning af den transna-

tionale fertilitetsindustri, der er dokumentarfilmen *Google Baby's* omdrejningspunkt. Filmens fortælling følger hans rejse til USA, hvor han køber donoræg og gennemfører befrugtningen. Vi rejser med ham til Indien, hvor han undersøger mulighederne for at benytte sig af indiske rugemødre. Han får kontakt med indehaveren af fertilitetsklinikken Akanksha Infertility Clinic i Anand i Gujarat, hvis indehaver Dr. Nayana Patel er blevet verdensberømt efter sin optræden i Oprah Winfreys talkshow. Og vi besøger en tidligere surrogatmor i det hus, som hun har fået råd til at bygge for penge, hun har tjent på klinikken. Filmen introducerer også en amerikansk ægdonor og hendes familie og beretter om proceduren og hendes bevæggrunde.

På mange forskellige niveauer sammenstiller og konfronterer *Google Baby* overlevede og nye livsformer. Således lever Doron på moderne vis i et officielt og legalt homoseksuelt forhold, og han personificerer globaliseringen og dens mobilitet, idet han rejser verden rundt i fly, med bil og rickshaw. Han holder kontakt med sin mor undervejs ved hjælp af mobiltelefon, og hun passer på helt traditionel vis hans barn, imens han arbejder. Han *skyper* med den amerikanske kvinde, der har doneret det æg, der blev til hans datter, og hun har således mulighed for at følge barnets udvikling på afstand. Og vi ser ham demonstrere for sine kunder, hvordan de kan vælge ægdonorer på internettet. På den indiske fertilitetsklinik gør kvinderne rent med en gammeldags hjemmelavet kost samtidig med, at lægerne foretager IVF-procedurer og tilsvarende avancerede behandlinger med ny reproduktionsteknologi. Kameraet dvæler ved surrogatmødrene, der tilsyneladende tålmodigt afventer graviditetens langsommelige fremadskridende forløb, som en voldsom kontrast til fødslerne, der foregår ved effektive kejsersnit og så vidt muligt altid om tirsdagen. Således kan klinikens ressourcer udnyttes mest effektivt samtidig med, at man tilgodeser de inten-

derede forældres behov for at planlægge deres rejse til Indien.

MADE IN INDIA

Dokumentarfilmen *Made in India* (Haimowitz og Sinha 2010) følger det heteroseksuelle amerikanske par Lisa og Brian Switzer i en kronologisk fortælling om tilblivelsen af deres børn ved hjælp af en surrogatmor i Mumbai. De har gennem en periode på syv år forsøgt alle behandlingsmuligheder, og tager nu til Indien som deres sidste mulighed. De har solgt deres hus og 'sætter alt' – "this is our one and final shot." De har læst om mulighederne i Indien i en artikel og har indgået kontrakt med 'Planet Hospital', et transnationalt sundhedsbureau, som arrangerer forløbet for dem. Stor er begejstringen selvfølgelig, da det viser sig, at surrogatmoren er gravid og oven i købet venter tvillinger. Den 27-årige surrogatmor Aasia er uortodoks muslim, mor til tre børn, og bor i et af Mumbais slumkvarterer. Hun fortæller, at hun blev skræmt ved tanken om, at hun ventede tvillinger, og at hun har fået at vide, at de intenderede forældre bor i udlandet, men derudover har hun ikke tænkt nærmere over det eller f.eks. børnenes køn. Hun er derimod meget optaget af sin indtjening og taler om længslen efter sine egne børn i den periode, hvor hun bor på hostel for at blive aflastet i graviditetens sidste tid. Pengene skal bruges på at sikre hendes børns fremtid, især datteren, der vil skulle bruge penge på at blive gift. Familien er presset, idet hendes mand, som er automekaniker, ikke tjener tilstrækkeligt, fordi de nye biler ikke bliver repareret i samme grad som før. Aasia er blevet introduceret til fertilitetsklinikken af sin svigerinde og har indgået surrogataftalen på eget initiativ. Hun har narret sin mand til at skrive under, vel vidende, at han ikke ville synes om ideen, og efter hendes graviditet blev en realitet, har de forliget sig med en aftale om, at hun aldrig vil gøre det igen.

Lisa og Brian har som udgangspunkt fået at vide, at de ikke vil komme til at møde surrogatmoren, men da fødslen går i gang akut og før tid, ender Aasia og børnene på det private hospital, som var nærmest. Ved siden af behandlingerne af de prænatale babyer, opstår der formelle problemer, fordi klinikken ikke har nogen samarbejdsaftale med hospitalet. De har ikke forståelse for surrogatarrangementer og vil ikke sætte Lisas navn på fødselsattesten i stedet for surrogatmoren. De vil heller ikke udskrive Aasia, som er desperat for at komme hjem til sine egne børn – sandsynligvis fordi de tjener godt på at have hende indlagt. Men indlæggelsen giver Lisa mulighed for at opøse Aasia for at udtrykke sin taknemmelighed, og Aasia bruger mødet som anledning til at forhandle sin betaling. Hun har fået mindre end hun mener, at klinikken havde lovet hende, hvilket i sig selv er langt mindre, end Lisa og Brian havde fået at vide af deres bureau, Planet Hospital, ville være surrogatmorens andel af deres betaling. De juridiske problemer eskalerer, Lisa bliver forment adgang til hospitalet og kontakt med børnene indtil den amerikanske ambassade, DNA tests og pointeringen af den indiske regerings guidelines,¹ der favoriserer de intenderede forældres rettigheder, bliver der indkaldt til et møde, hvor Aasia bekræfter, at hun fraskriver sig moderskabet. Aasia ender med en større betaling, og Lisa og Brian kan rejse hjem til Texas med de to nyfødte.

NEOLIBERALE 'MODER'SKABELSER

Indenfor den neoliberale tænkninger er det individet, der er i centrum og det enkelte menneske skal derfor tage ansvar for eget liv (Rose 1999). For den barnløses vedkommende handler det om at øge chancerne for at få børn, mens det for ægdonoren og surrogatmoren handler om økonomisk mobilitet. De barnløse vesterlændinge og den fattige borger i Indien bliver transformeret til aktive entreprenører (Kroløkke og

Pant 2012). Mobilitet bliver til individuelle tilvalg og trækker på forestillingen om den individuelle krop (samt kroppens dele) som ejet og styret af det enkelte menneske (Vora 2009). Det bliver således ægdonorens eget valg, om hun vil 'handle' med sine æg, og tilsvarende kan surrogatmoren også træffe valg. De forskellige aktører: de barnløse, ægdonorer og surrogatmødre bliver i en neoliberalistisk tænkning formet som rationelle subjekter, der bevidst træffer individuelle valg (Rose 1999). I artiklen "I only need her uterus" diskuterer Charlotte Kroløkke og Saumya Pant netop den neoliberale tænkning og argumenterer for, hvordan neoliberale diskurser bliver produceret og forhandlet af de forskellige aktører på den transnationale reproduktionsscene (Kroløkke og Pant 2012). De introducerer i forlængelse heraf begrebet 'repropreneur' og argumenterer for, at denne 'entre-' eller 'repro-prenante' fortolkningsramme fungerer som en retorisk ramme for forståelsen af forholdet mellem surrogatmødre og intenderede mødre i en neoliberal samfundsøkonomi.

I dette afsnit diskuterer vi, hvordan de to film omskriver og legitimerer den neoliberale rammesætning som et genkendeligt frigørelsesprojekt. I Lisas tilfælde handler det blandt andet om, at surrogatmoderskab frigør hende fra sin ufrugtbare krop (*Made in India*). Surrogatmoderskabet giver Doron og andre homoseksuelle adgang til forældreskab samtidig med, at Dorons mor får en fremtrædende plads som omsorgsnyder og bedstemor (*Google Baby*). Den homoseksuelle, barnløse mand samt den heteroseksuelle, barnløse kvinde bliver konstrueret som legitime forbrugere i en transnational forplantnings-økonomi. Tilsvarende gør ægdonation og surrogatmoderskab det muligt for den amerikanske ægdonor Kat og de indiske surrogatmødre at indtage positioner som moderne subjekter. De kan nu istandsætte eller købe hus, betale uddannelsesforløb til deres børn samt i Kats tilfælde købe flere våben.

I *Google Baby* bliver denne neoliberale ramme indledningsvis kædet sammen med vestlige kvinders seksuelle frigørelse:

In the 60s, the introduction of the contraceptive pill turned sex into an act independent of the risk of pregnancy. Today, technology has turned ‘making a baby’ an act independent of sex. And globalization is making it affordable. All one needs is a credit card. Instructions can be found on YouTube (introduktion til *Google Baby*).²

I citatet bliver P-pillen og den seksuelle frigørelse ækvivaleret med assisteret befrugtning og senere i citatet bliver denne frigjorthed overført til den globale forbrugerkultur, der nu giver andre aktører i den globaliserede forplantningsøkonomi frigørelse ("globalization is making it affordable"). Teknologi frigør reproduktion fra sex, globalisering gør det økonomisk muligt og kreditkortet gør det nemt ("all one needs is a credit card"). Det er også tydeligt i andre scener i *Google Baby*, som når Doron naturligvis outsourcing af graviditeter til Indien som del af en generel tendens og bevægelse, der også finder sted blandt de store IT-virksomheder ("I have a high tech background and outsourcing to India is very trendy right now"). Outsourcing er i den konstruktion moderne, og det bliver endvidere understøttet af, at surrogatmoderskab ikke kræver egentlige kompetencer, eller som Doron udtrykker det: "it does not require any particular training" (*Google Baby*).

Helt i tråd med det neoliberale projekt opnår hovedpersonerne i de to film medborgerskab gennem forældreskab og forbrug. I *Made in India* ser vi Lisa, som har travlt med at arrangere sit "baby shower", og som gennem denne udveksling af gaver og forbrug iscenesætter sig som snarlig mor ("I've been waiting for this my entire life. This is my chance to be a mom. To feel like a mom"). Men det gælder ikke kun for heteroseksuelle Lisa. Det gælder også for homoseksuelle Doron, der gennem surrogat-

moderskab opnår forældreskab og geninstallerer, hvad den amerikanske queer teoretiker Lisa Duggan refererer til som heteronormative strukturer. Den homoseksuelle figur i *Google Baby* bliver rekonfigureret fra en figur forbundet med HIV og død (Nebeling Petersen 2012) til en heteronormativiseret slægtskabs- og familiefigur (Duggan 2003). Hovedpersonen Doron bliver placeret i en genkendelig position, idet hans partner naturligvis gør deres ønske om forældreskab og siger om bevæggrundene for etableringen af firmaet:

"I wanted to be a parent my whole life. And although I am humble, I am happy to not be humble now and say that I am a great parent and that Doron and I together will raise the happiest of babies. There is no reason because of what someone may think, that I am not worthy to become a parent, for me not to be a parent. So I went and became a parent. And I would be happy to help others become parents" (*Google Baby*).

I forlængelse af neoliberal tænkning, producerer de to film en forståelse af surrogatmoderskab som bestående af forbrugere og arbejdere. I *Google Baby* klikker det israelske par sig frem på hjemmesiden og kommenterer på de forskellige billeder og selvfremstillinger (inklusive små videoer, hvor ægdonoren præsenterer sig selv og sin motivation for at være ægdonor). Men det er ikke kun de intenderede forældre, der indtager en forbrugerposition i filmene. I *Google Baby* følger vi den indiske surrogatmor, der efter fødslen af surrogatbarnet sammen med sin mand og søn viser deres ny erhvervede hjem frem til kameraet og en tidligere kollega/surrogatmor. Det er dog særligt den ny erhvervede røde sovesofa som filmen fokuserer på samtidig med, at manden kommenterer, at de økonomiske udgifter forbundet med erhvervelsen af huset og sønnens fremtidige uddannelse nødvendiggør, at han snart må "sende hende af sted" til klinikken igen ("I will have to send her for

surrogacy again”), og med henvisning til sønnens uddannelse siger “I will do whatever it takes to make him an army officer.” På den måde positionerer han sig som ikke alene forbruger men også som offer – ikke mindst fordi hun forbliver tavs. Ægdonoren Kat forhandler også de neoliberale rammer, idet hun diskuterer betalingen med sin mand og henviser til behovet for at istandsætte deres nyerhvervede hus, mens hun skubber det store fladskærms-tv på plads. Senere i filmen påpeger hun, at den økonomiske kompensation erhvervet gennem ægdonation først og fremmest går til deres fælles lidenskab for våben (“this is where most of our money has gone”).

Surrogatmødrene bliver dog først og fremmest positioneret som gode og pålidelige arbejdere. Dr. Patel præsenterer dem som “hendes” surrogatmødre (“my surrogates”) og derudover som “very humble, simple, nice females. And they’re very committed. They are very dedicated and very religious” (*Google Baby*). Flankeret af fem alvorlige og tavse surrogatmødre smiler Dr. Patel og forsikrer på flydende engelsk de kommende par, at surrogatmoderskab på hendes klinik i Indien er kendetegnet ved professionalisme og dedikation. Netop beskrivelsen af surrogatmødrene som beskedne, enkle, engagerede, søde og religiøse trækker på en genkendelig og legitim ramme om ikke bare den “gode” kvinde, men også den “gode” arbejder og tillige den “gode” gravide. I den konstruktion er surrogatmødrenes handlekraft begrænset. Det er da også tilfældet, hvad angår deres økonomiske handlekraft. I *Google Baby* er det Dr. Patel og ikke dem selv, der forhandler deres økonomiske vilkår samtidig med, at de (og deres mand) instrueres i de mulige følgevirkninger, som hverken klinikken eller de intenderede forældre vil blive holdt ansvarlige for, og som i høj grad også skyldes valget af kejsersnit som fødselsmetode: blodtransfusion, bortoperation af livmoder og i sidste instans død.

Filmenes neoliberale rammesætning kom-

mer også til udtryk i de måder, som krop-pene cirkulerer på samt typen af kroppe i bevægelse. Kernen i Dorons forretningsplan er netop bevægelse, siger han, idet han beskriver sit firma som en øst-vest babyproduktion (“The route that I created for this production is an east-west route”). I *Google Baby* bliver både israelsk sæd og embryoner globale og bevægelige som nedfrosne enheder, der bliver fragtet fra Israel til USA og så igen fra Israel til Indien. Doron er da også selv i konstant bevægelse. På vej til klinikken går han gennem gaderne i Indien med cryotanken (og de nedfrosne embryoner) i hånden, og hans mobilitet bliver en kontrast til den fattigdom, som han møder på sin vej. Hvor Doron er i bevægelse og flow, viser filmen fattige indiske kvinder, der sover eller ligger på gaden. Blikket skifter fra de ubevægelige fattige kroppe, der sover på gaden til et billede af de lige så ubevægelige gravide kvinder, der hviler sig på klinikkens enkeltsenge. I *Made in India* er det Lisa og Brian, der rejser fra hjemmet i Texas til klinikken i Mumbai, og deres voluminøse kroppe (double-XL) og konstante tyggen tyggegummi står i markant kontrast til de tynde og mindre mobile indere. Mens Doron, Lisa samt Brians bevægelser naturliggøres i lyset af længslen efter et barn eller ønsket om at hjælpe andre, så bliver surrogatmødrenes manglende mobilitet lige så naturliggjort i den neoliberale ramme, hvor de som ufaglærte arbejdere indtager en position i den nederste del af hierarkiet. De er på mange måder flyttet fra gaden ind på klinikken, hvor de afventer fødslen, der foregår ved hjælp af kejsersnit, og dermed heller ikke kræver, at surrogatmoren bevæger sig, idet barnet bliver forløst af de medicinske eksperter.

I *Google Baby* producerer den neoliberale rammesætning, herunder inklusionen af de homoseksuelle par i kernefamilien, en fortælling om vesten og surrogatmoderskab som moderne og potentielt frigørende. De to film tydeliggør, hvordan vestlige intenderede forældre ønsker at positionere re-

produktionsprocessen og barnet så 'naturligt' som muligt, og de indiske klinikker konkurrerer bl.a. på at tilbyde denne oplevelse, der paradoksalt nok kræver minutøs planlægning. Når den indiske fertilitetsklinik foretrækker planlagte fødsler ved kejsersnit, er det, fordi det både kan planlægges effektivt og praktisk for personalet og for de intenderede forældre, der ofte rejser langvejs fra og gerne skal være til stede for at modtage deres barn. Kejsersnittet giver mest mulig handlekraft til den intenderede forældre, der som betalende aktør i en neoliberal økonomi, får tildelt en central placering i forløbet. Filmenes racialiserede og kønnede hierarkier er med til at understøtte denne placering. Således er ægdonoren anonym og typisk en 'hvid' donor, mens race ikke bliver italesat i forhold til surrogatmoren, som da også ofte er 'brun'. Ved hjælp af IVF kan en hvid baby blive født af en indisk kvinde, som vi ser det i starten af *Google Baby*. Eller som i slutningen af *Google Baby*, hvor vi følger, hvordan Dr. Patel forløser en surrogatmor ved kejsersnit og begejstret konstaterer, at barnet er 'hvidt' som de engelske forældre, der skal opfostre barnet på trods af, at de har brugt en ægdonor og surrogatmor af indisk afstamning.

De to film anvender den neoliberale ramme til at legitimere transnationalt surrogatmoderskab, og de producerer begge genkendelige slægtskaber samtidig med, at de trækker på et konventionelt portræt af Indien. I *Made in India* portrætteres Indien i lyset af sundhedsrisici, fattigdom og nød. Det understreges for eksempel i de talrige referencer i filmen til Indien som "half a world away," der tilsyneladende ikke alene understreger det faktum, at Indien er geografisk placeret langt fra USA, men også refererer til en form for kulturel andethed. Men filmene indeholder også en række absurditeter. Vi vender os derfor nu mod en affektteoretisk tilgang til de to film, der kan gå i dialog med de spændinger, som de to film også indeholder.

SLÆGTSKABS-ØKONOMIER OG MODERFØLELSER

Slægtskab bliver i filmene produceret ikke alene gennem fælles arvemasse og genetik men i høj grad også affektivt. Vi kan med fordel forstå slægtskabskonstruktionerne i de to film i forlængelse af et nuanceret økonomi-begreb, der også indbefatter affekter. Således cirkulerer følelser i filmene og skaber betydning i kraft af disse bevægelser (Ahmed 2004). Affekter gør noget. De klistrer subjekter sammen og skaber en form for kapital, når de cirkulerer. Affektteori sætter spørgsmålstejn ved følelsers naturliggjorte status som enten efterstræbelseværdige eller det modsatte, og giver i den forstand anledning til kritisk analyse (Bissenbakker Frederiksen 2012: 9).

For de intenderede forældre i filmen er barnet et 'lykkeobjekt' i den forstand, Sara Ahmed beskriver i *The Promise of Happiness*, idet hun netop forstår 'happiness' (lykke) som en forventning om noget kommende (Ahmed 2008). Det heteronormative familieliv kommer til at fremstå som et indiskutabelt gode uden reelle alternativer. Hovedpersonerne deler netop denne 'skæbne'. Lisa kan ikke føle sig som kvinde uden at blive mor. Tilsvarende har Doron altid drømt om at blive forælder. Aasia ofrer sig for sine børn, og ægdonoren Kat bidrager med sine celler for sin mand og sit hjem (samt deres fælles og bekostelige interesse for skydevåben). I filmene fungerer 'barnet' som et gennemgående identifikationsobjekt, et universelt tegn, der trækker stærke følelser med sig:

The child represents the face of innocence; through the child, the threat of difference is transformed into the promise or hope of likeness. That child could be mine; his pain is universalized through the imagined loss of any child as a loss that could be my loss. The child's pain is what brings us closer to the other, because I can identify with the pain another must feel when faced with the child's pain [...] (Ahmed 2004 192)

Særligt er fødselsscenerne i *Google Baby* stærkt affektivt ladede. De indledende og afsluttende fødselsscener, der krydres med nærbilleder af de nyfødte, af rugemorens afmægtige ansigtsudtryk, og lyden af barnets gråd, der forstummer i det øjeblik, han ser surrogatmoren, pirrer seerens fantasi i forhold til hvor smertefuldt, det må være at give et barn fra sig, som man lige har født. Disse 'følelsscener' producerer dog også en mere kritisk tilgang til surrogatindustrien og stiller spørgsmålstegn ved den selvfølghelighed, der ellers kendetegner klinikens overdragelse af den nyfødte til de intenderede forældre. Scenerne skaber sympati for surrogatmorens position og åbner op for en kritisk tilgang til de måder, hvorpå moderskab også i filmene bliver fragmenteret og nytænkt. 'Tabsmotivet' får yderligere styrke, da det i rulleteksterne efter *Made in India* bliver fortalt, at den ene af Lisa og Brians tvillingepiger dør vuggedøden få måneder gammel. Filmen som helhed dedikeres til det døde barn og udvider således fortællingen om transnational surrogacy til også at inkludere tab og sorg.

Begge film iscenesætter de kommende forældres begær efter et barn samt valg af ægdonor som affektivt indlejret i et allerede eksisterende slægtskab. Heteroseksuelle Lisa forklarer for eksempel ønsket om et barn i forlængelse af hendes kærlighed og tætte relation til sin far, mens det homoseksuelle par i *Google Baby* positionerer valget af ægdonor i lyset af deres kvindelige slægtninge ("I want someone that reminds me of my sister, my mother. So I feel like my genes are there at home", *Google Baby*). Det faktum, at en ægdonor er jødisk og derfor "kosher," og en anden ægdonor sidder flankeret med sine egne to børn, er alle aspekter, som Dorons klienter synes er vigtige. Parret synes bedst om kvinden med de to små børn (særligt betegnes det yngste barn som "so cute"), og ægdonoren vurderes også som en "varm" person begrundet i hendes omgang med børnene ("She touches her children. I like that. She's a

warm person"). I kontrast til denne 'moderlige' omsorg, nævner den jødiske ægdonor den økonomiske kompensation som motivation i sit videomateriale og fravælges med reaktionen "I'm not crazy about her". Således er ikke bare fysisk fremtoning, religion og baggrund vigtig, men også måder at gøre kvinde og moderskab på, får en fremtrædende plads. Den ideelle donor bliver en, der mimer genkendelige slægtskaber herunder moderpositionen som kærlig og elskelig.

Barnløse bliver i filmene ikke kun forbrugere, de bliver også positioneret affektivt som marginaliserede. Lisa og Brian oplever at være tvunget i 'eksil' (på grund af prisniveauet hjemme i USA). I Indien er deres økonomiske råderum et helt andet, og mens vi i deres hjemland kun ser dem som arbejdere, figurerer de i Indien også som forbrugere på det lokale marked, hvor de lærer at forhandle på indisk vis, og vi overværer, hvordan de ligeledes er nødt til at forhandle på klinikken og med surrogatmoren Aasia. I Indien er de både patienter, forbrugere og turister (som de ser sig om i byen og overvejer at besøge Taj Mahal). Tilsvarende bliver de israelske par i *Google Baby* set som marginaliseret og potentielt frarøvet deres legitime ret til forældreskab, når den amerikanske ægbank stiller den udvalgte ægdonor spørgsmålet: "Are you okay with any demographics?" Netop positionen som 'marginaliseret anden' skaber en forståelse af valget af en surrogatmor som et potentielt demokratiserende og frigørende valg.

I filmene er den følelsesladte patient-position også fremtrædende. På NBC-talkshowet fortæller Lisa om, hvor længe hun har ønsket sig at blive mor, om sine talrige mislykkede behandlinger og om svigerindens tragiske bilulykke, der gjorde det umuligt at anvende hende som surrogatmor. Lisa iscenesætter og oplever da også sig selv som en (sagesløs) patient. Filmen viser hende, både hos behandlere i USA, der afskriver muligheden for, at hun nogen-

sinde vil kunne gennemføre en graviditet, og på den indiske klinik, hvor hun får udtaget de æg, som skal befrugtes og gøre surrogatmoren gravid. Hendes mand Brian siger, at han ville have været tilfreds med at adoptere ("no problem with adoption – if all else fails"). Det er ham, der skal udføre de daglige indsprøjtninger i forbindelse med hormonbehandlingerne og ægudtagningerne. Filmen dokumenterer, hvor lidelsesfuldt det er for dem begge, og Brian understreger, at han "cannot bear to see her go through it again".

Surrogatmødrene er i høj grad også patientliggjorte som de ligger side om side på klinikken og i scenerne med kejsersnit. Aasia har patientrollen, da hun kommer på hostel for at blive aflastet og taler om, at hun ikke rigtig kan gå, fordi skoene ikke længere vil sidde fast på hendes fødder. Men filmen dvæler klart mest ved Lisas patientstatus, vi ser kun ganske få aspekter af Asias behandling – og lidelserne er det helt overvejende Lisa, der står for. Det samme gør sig gældende i *Google Baby*. Surrogatmødrene befinder sig enten liggende eller siddende på sengene og får uddelt vitaminpiller samt bliver informeret om vigtigheden af at drikke mælk. I filmen følger vi også dele af den amerikanske ægdonors behandling. Ved ægudtagningen tager den lille amerikanske kernefamilie med mor, far og to børn samlet til storbyen New York, og vi ser, hvordan de ankommer til hotellet, og Kat tager sine hormonindsprøjtninger for at gøre sig parat. Den fem-årige datter følger og hjælper sin mor med sprøjten samtidig med, at Kat positionerer sig som en passiviseret æg-leverandør: "So, I mean, yeah basically, I guess I'm kind of like a robot. They control me as far as my reproductive system and what it does with these medicines" (*Google Baby*).

'Moder'følelser bliver i begge film koblet sammen med intentionen om forældreskab. Surrogatmoderen yder en service – der betales for – og fraskriver sig derved også sin andel af moderrollen. Tilsvarende er det

Doron og hans klienters intention og ønske om forældreskab, der bliver naturliggjort. Mens behandlinger, æg, embryoner og beger cirkulerer mellem de forskellige kroppe, undergår de intenderede fædre tilsyneladende ingen behandlinger. I *Google Baby* følger vi sæden og befrugtningen, der foregår i petriskålen på klinikken. Her sidder den mandlige laborant ved siden af Doron og ser igennem forstørrelsesglasset. I det møde bliver sæden både kønnet og seksualiseret som "cute" ("These are sperm. They are swimming. They are cute"). I filmen bliver handlingen beskrevet som kattens leg med musen, når vi følger laborantens jagt på den udvalgte sædcelle: "The sperm always runs away, but it can't get away. If I put it in my sight, that's it." I forfølgelses-scenen er det den mandlige laborant, der først udvælger og dernæst indfanger sæden. Selve befrugtningen af ægget bliver dog genfortalt i en heteronormativ romantisk ramme, hvor sæd og ægcelle mødes: "Hello. That's it. Now we leave it inside. Beautiful" (*Google Baby*), og efterfølgende ser vi, hvordan Doron tager sig omsorgsfuldt af cryotanken på turen til Indien og, som var det allerede et lille barn, sørger han for, at cryotanken er forsvarligt fastspændt på bagsædet af bilen.

I de to film knytter 'moder'følelser sig til de intenderede forældre, der positionerer sig i en eksklusiv position for i symbolsk forstand at gøre sig fortjent til 'moder'rollen. Allerede da Lisa og Brian får mail om, at Aasia er gravid, råber Lisa "We have a baby," og der er ikke noget, der tyder på, at dette "we" omfatter surrogatmoren. Det er følelser og intentioner, snarere end genetik og gennemført graviditet, der afgør, hvem der er den 'rigtige' mor. Denne eksklusive position bliver understøttet i klinikens valg af kejsersnit. Det er ikke alene med til at hjælpe planlægningen af de intenderede forældres rejse og personalets arbejdsbetingelser, men fungerer potentielt også som en afvæbning af det, som amerikanske forskere kalder den "naturlige" og biologiske

måde at regulere (moder)følelser på. I den amerikanske forskning bliver den naturlige fødsel nemlig iscenesat som en betydningsfuld måde, hvorpå den fødende mor “naturligt” får et tilhørsforhold til barnet (Swain et al. 2008).

I filmene er det for alle parter vedkommende ‘moderfølelser’, der legitimerer handlingerne og gør dem respektable, men spørgsmålet om handlekraft (agens) er flertydigt. I en artikel fra 2010 opstiller vi ved hjælp af Beverly Skeggs teorier om respektabilitet (Skeggs 1997) og Susan Markens modstilling mellem de to overordnede retoriske rammer “baby salg” og “de stakkels infertile” (Markens 2007), et spektrum af retoriske positioner med henblik på at anskueliggøre de forskellige måder, som vi iscenesætter, skaber mening og naturliggør den komplekse situation, hvor moderskab involverer både surrogatmor og intenderet mor (Kroløkke og Hvidtfeldt Madsen 2010). Det gør sig også gældende i de to film, hvor de talrige fertilitetsbehandlinger og det stærke ønske om et barn etablerer en position som marginaliseret og surrogatmoderskab som et legitimt alternativ. Doron imiterer da også en genkendelige heteronormativ ‘moder’ diskurs, når han (ironisk) siger “No matter how hard we tried, we didn’t get pregnant” (*Google Baby*). I begge sammenhænge er det det naturliggjorte begær efter et nyfødt barn samt et barn som ‘ligner’, der bruges som motivation. Her bliver Doron på lige fod med Lisa genkendelig i en heteronormativ slægtskabs- og rettighedsskema. I forlængelse af Marit Melhuus, der argumenterer for, at de juridiske retningslinjer i Norge installerer faderskabet som lig moderskabet, mener vi, at denne bevægelse også finder sted på det kulturelle plan (Melhuus 2012). Det er således i begge film den ‘universelle’ længsel efter et barn og det naturliggjorte ønske om at gøre familie, der er fremtrædende. Den hvide homoseksuelle mand indtager på den måde en genkendelig position.

Tilsvarende klistrer respektabilitet sig til

Aasias position som surrogatmor. Hun bliver fremstillet som en stærk og selvstændig kvinde, der selv tager beslutningen om at blive surrogatmor, uafhængigt af sin mands ønsker og vilje. Men samtidig begrundes hun sit valg i familiens fattigdom og børnenes tarv (“everything I do, I do for the children, for their happiness”) og siger, at hvis hun havde haft andre muligheder, ville hun have valgt anderledes. Men Lisa synes heller ikke, at hun har noget valg. Hun kan ikke forestille sig at leve sit liv uden at blive mor (“I am heartfelt. I am determined. This is my dream. This is what I need to be whole”). Lisa henviser til sin afdøde far som forklaring på hendes længsel efter et biologisk eget barn, som vil blive en slags genfødsel af mindet om ham, som var “witty and smart”. Hendes mor lever stadig og optræder også i dokumentaren, hvor hun kalder Lisa for kælenavne som ‘baby’ og ‘angel’. Brian kalder hende også for ‘baby’ – en tiltale, der nok er almindelig i amerikansk hverdagsprog, men samtidig understreger, hvor vigtig en rolle barnet spiller i den moderne kernefamilie. Tilsvarende forklarer Doron sine egne handling og firmaets grundlag som et “naturligt” ønske om at hjælpe andre barnløse par. På interessant vis fremstår ægdonoren Kat som en afviger fra de kulturelle normer, når det i filmen bliver tydeligt, at hendes økonomiske kompensation bruges til køb af skydevåben. Under alle omstændigheder bliver de forskellige aktørers positioner som forbrugere og forældre naturliggjort og legitimeret affektivt.

KONKLUSION

De to film kalder på analyser, som adresserer ikke alene de neoliberale rammer men også de affektive forventninger, der er knyttet til måderne at gøre moderskab på. Filmene belyser, hvordan moderskab og ‘happiness’ ofte ukritisk knyttes sammen, og ligeledes, hvordan følelser synes at drive individuelle beslutninger og retfærdiggøre

handlinger, som måske ikke altid medfører den forventede lykketilstand. Filmene indskriver reproduktive teknologier i en neoliberal sammenhæng. Her er enhver sin egen lykkes smed, og helt genkendelige magtforhold reproduceres mellem kønnene og mellem det globale nord og syd. Men samtidig bliver det tydeligt, at de følelser, der indgår i (re)produktion og forhandlinger af nye former for moder- og forældreskab(er), er kulturelle konstruktioner, der ofte tjener flere formål. Moderskab er den affektive ramme som surrogatmor og intenderet mor kan mødes under: Surrogatmoren i forhold til de børn, hun allerede har og offerer sig for at give bedre vilkår, og den intenderede mor i forhold til de børn, som hun så brændende ønsker sig. Uden en kritisk refleksion over, hvor disse mange følelser kommer fra, risikerer moderskabet i sig selv at blive undertrykkende, idet beslutninger og valg, der træffes med henblik på at opnå denne lykke, viser sig at reproducere kønnede og racialiserede hierarkier.

I artiklen har vi argumenteret for, at fortællingerne om transnationalt surrogatmoderskab i vid udstrækning handler om at 'naturliggøre' både processen og de følelser, der er forbundet med familieførelsen. Her iscenesætter og fremstiller intenderede forældre sig i mange tilfælde som projekt- eller teamledere af den komplicerede familieførelsesproces. De intenderede forældre understreger de transnationale aspekter, men naturliggør det samtidigt ved at omforme det til et eventyrligt og kærlighedsfyldt budskab om netop deres barns tilblivelseshistorie. Tilsvarende er den økonomiske transaktion på interessant vis mindre fremtrædende samtidig med, at filmene også indeholder interessante brud. Den amerikanske ægdonors køb af skydevåben er et modspil til den ellers så genkendelige feminiserede gavemetaforik som lægen Nayana Patel fra Anand anvender, når hun annoncerer de indiske rugemødre som "India's gift to the world", "A woman helping a woman! I love it!".³ Som noget nyt ind-

går det hvide homoseksuelle par også som reproduktive aktører. Den homoseksuelle figur bliver dog gennem sit reproduktive begær samt naturliggørelsen af de transnationale og reproduktive bevægelser indskrevet og geninstalleret i et genkendeligt heteronormativt slægtskab.

NOTER

1. Der har gennem nogle år været forsøg på etablering af en indisk lovgivning: *Bill on Assisted Reproductive Technologies*, men denne er endnu ikke ophævet til lov. I teksten anerkendes infertilitet som et verdensomspændende problem og retten til reproduktion anerkendes. De er skrevet indenfor rammerne af en neoliberal retorik, hvor de neoliberale værdier forhandles/bruges forskelligt for hvert individ. På den baggrund imødekommer disse guidelines i høj grad de intenderede forældres behov for retssikkerhed, f.eks. at (kun) den intenderede mors navn skal på fødselsattesten. Hvor behovet for at få et barn bliver naturaliseret, idet infertile kvinders ønske om et barn fremstilles, anerkendes og imødekommes som en naturlig 'drift', hvorimod surrogatmoderens indsats italesættes som en service. Surrogatmoren kan ikke fortryde, men får til gengæld sikkerhed som arbejder, f.eks. for at de intenderede forældre skal påtage sig barnet, selvom der er noget galt. Og at det ikke er lovligt at bruge mere end en rugemor af gangen – hvilket er en udbredt praksis.

2. Hentet fra:

http://www.youtube.com/watch?v=hjLLIyPYtmA&list=PLg91X_I3fbuRYVqI53RYX0oFDvGK0kGAI juni 2013.

3. Oprah Winfrey Show, "Wombs for Rent", Oct. 2007

LITTERATUR

- Ahmed, Sara (2004): *The cultural politics of emotion*. Edinburgh University Press, Edinburgh
- Ahmed, Sara (2008): Sociable happiness, i: *Emotion, Space and Society* no. 1 (1):10-13
- Bissenbakker Frederiksen, Maja: (2012): Styr dine følelser! En affektiv vending, i Maja Bissenbakker Frederiksen, Michael Nebeling Petersen, Maja Brandt Andreasen, Sidsel Brædder, Anna Baagø,

- Katrine Kladakis og Terese Kokholm (red): *I affekt – skam, frygt og jubel som analysestrategi. Varia nr. 9.*
- DasGupta, Sayantani og Das Dasgupta, Shamita (2010): Motherhood jeopardized, i: JaneMaree Maher og Wendy Chavkin (ed.): *The Globalization of Motherhood: Deconstructions and reconstructions of biology and care.* Routledge, New York
  - DasGupta, Sayantani og Das Dasgupta, Shamita (2011): Transnational Surrogacy, E-Motherhood, and Nation Building, i: Michelle Moravec (ed.) *Motherhood Online.* Cambridge Scholars Publishing, Cambridge
  - Duggan, Lisa (2003): *The twilight of equality?: neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy.* Beacon Press, Boston
  - Frank, Zippi Brand (2009): *Google Baby.* Brandcom Productions; HBO Documentary Films, Israel
  - Haimowitz, Rebecca, og Vaishali Sinha (2010): *Made in India.* Chicken And Egg Pictures; The Fledgling Fund, USA
  - Hvidtfeldt Madsen, Karen (2012): Rugemødre, rejser og nye reproduktionsmetaforer: weblogs om transnationalt surrogatmoderskab, i: *K & K* no. 40 (113)
  - Inhorn, Marcia C. (2010): ‘Assisted’ motherhood in global Dubai: reproductive tourists and their helpers, i: JaneMaree Maher og Wendy Chavkin (ed.): *The Globalization of Motherhood: Deconstructions and reconstructions of biology and care.* Routledge, New York
  - Kroløkke, Charlotte H. og Karen Hvidtfeldt Madsen (2010): Også respektabel?: retoriske konstruktioner af fleksible (u)frugtbare kroppe, i: *Rhetorica Scandinavica* no. 2010 (56)
  - Kroløkke, Charlotte Halmø og Saumya Pant (2012): ‘I only need her uterus’: Neo-liberal Discourses on Transnational Surrogacy, i: *NORA : Nordic Journal of Women’s Studies* no. 20 (4)
  - Markens, Susan (2007): *Surrogate motherhood and the politics of reproduction.* University of California Press, Berkeley
  - Melhuus, Marit (2012): *Problems of Conception. Issues of Law, Biotechnology, Individuals and Kinship.* Berghahn Press, New York & Oxford
  - Nebeling Petersen, Michael (2012): *Somewhere, over the rainbow: biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle figur.* Center for Kønsforskning, Københavns Universitet
  - Pande, Amrita (2009): ‘It May Be Her Eggs But It’s My Blood’: Surrogates and Everyday Forms of Kinship in India, i: *Qualitative Sociology* no. 32 (4)
  - Pande, Amrita (2011): Transnational commercial surrogacy in India: gifts for global sisters?, i: *Reproductive BioMedicine Online* no. 23 (5)
  - Rose, Nikolas S. (1999): *Powers of freedom: re-framing political thought.* Cambridge University Press, New York
  - Skeggs, Beverley (1997): *Formations of class and gender: becoming respectable, Theory, culture & society.* Sage, London
  - Swain, James E. et al (2008): Maternal brain response to own baby cry is affected by cesarean section delivery, i: *Journal of Child Psychology and Psychiatry* no. 49 (10)
  - Vora, Kalindi (2009): Indian transnational surrogacy and the commodification of vital energy, i: *Subjectivity* no. 28 (1)